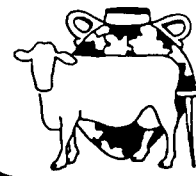

חדשות מן העבר

משק החלב במלחמת העולם השנייה

שלמה דורי - ארכיון ומוזיאון הרפת - יפעת

היה 16,785 ראש, מהם 9,452 פרות, 7,062 עגלות, מכל הגילים 71 פרים. העדר גדל בעיקר מגידול עצמי, אך בשנה זאת ייבאו גם 200 פרות מסוריה. בנוסף לזה הוחזקו במספר משקים פרות מקומיות (בלאדי) לפיטום, אך מצויין בדו"ח, שגידול פרות אלה "לא נתן תוצאות כספיות יפות".

במרכזי המזון חלו שינויים רציניים. בגלל תנאי המלחמה חלה התיקרות עצומה במחירי מזון מרוכז (מעל 200%) ולכן הושם דגש על הגדלת כמות המזון הגס. יש הערה מעניינת האומרת, שנימוק נוסף היה השפעת המזון הגס על בריאות הפרה ועל תנובתה. כמות השחת היבשה הופחתה בגלל מחירה הגבוה, אך לגבי המושגים של היום עדיין היתה גדולה.

במנת הפרה עלה בהרבה אחוז הירק, למיניו הרבים. הסוגים היו: תלתן, אספסת, תירס, סטריה, סלק מספוא, אפונת בקר, פולים, בקיה וטוף. לראשונה מופיע מרעה רב-שנתי ופנסילריה. בגלל תנאי המלחמה והפסקת ייצוא פרי הדר, תופסת ההזנה בפרי שלם ובקליפות מקום נכבד; מכינים גם תחמיצים מפרי הדר וקליפות. נסיונות ייבוש קליפות לא הצדיקו את עצמם, מסיבות כלכליות. מציניים את השפעתם החיובית של מוצרי פרי הדר על אחוז השומן בחלב. אחוז השומן עלה מ-3.5-3.6 ל-3.7-3.8. תנובת החלב של הפרות בהתישבות העובדת היתה 3600 עד 3700 ליטר לפרה. המרעה הזרוע, אשר היתה לו השפעה חיובית על עלות ייצורו של החלב גדל בהדרגה. בגבעת חיים, חלוצת המרעה הזרוע הרב-שנתי, היה שטח של 100 דונם. ובארץ הגיעו כבר ל-500 דונם (היחזמה לגידול זה היתה של חבר גבעת חיים, אוטו גולדשלגר, ש.ד.). צימצום במים ובשטחי שלחין מנע הרחבה נוספת של שטחי

היום אנו יודעים את מצבם הכלכלי והמקצועי של המשקים ושל הענף כולו - מפירסומים רבים, אשר מקורם בטוח ואמין. כך נערכים סקרים ובדיקות במסגרות אזוריות, בהתאחדות, במחלקה הכלכלית של המרכז החקלאי, בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועוד.

לפני קום המדינה היו שני מקורות: "המכון לחקר הכלכלה של הסוכנות היהודית" ו"ברית הקואופרציה החקלאית העובדת", אשר ניתחה את מאזני המשקים ובמקרים רבים ערכה איסוף נתונים בשדה. היא פירסמה את התוצאות (לפי ענפים) ב"ילקוט", אשר הופיע בכל שנה. החל מ-1934 הוציאה "ברית הפיקוח" 17 "ילקוטים" בעברית ועוד 3 באנגלית.

הגיע אלינו "ילקוט" מאוגוסט 1942, הסוקר את השנה השנייה למלחמת העולם השנייה - 1941 (תש"א) ומצבה של החקלאות בתנאי המלחמה. בהקדמה ל"ילקוט" כתוב: בשנת תש"א הוטל על המשק החקלאי להגדיל את הייצור, כדי למלא את מקום המצרכים, שהבאתם מן החוץ הופסקה כמעט לחלוטין, וזה על אף צימצום באמצעי ייצור וחומרי גלם השונים ועל אף "מספרי" מחירים, אשר התהוו בשוק לרעת החקלאים. כדי להתגבר על הקשיים, נדרשה מידה רבה של יוזמה וגמישות ושל הסתגלות והמשק החקלאי עמד בנסיון זה וגם הרחיב את גבולותיו. הוא מילא את חובותיו למאמץ המלחמתי ואף צבר כוח לקראת העתיד". עד כאן ההקדמה. באיסוף החומר עזרו הארגונים המקצועיים: התאחדות מגדלי בקר, ארגון מגדלי עופות, הנוקדים, ארגון עובדי הפלחה והמספוא, הנוטעים והירקנים. האוכלוסיה אשר חיתה ב-79 קיבוצים 55 מושבים, מנתה 34,000 נפש. מספר ראשי הבקר בכל ההתישבות היהודית

וגבינות) מחירם היה גבוה בהרבה. לפני המלחמה היה ייבוא מסיבי של חמאה וגבינות (מליטא, אוסטרליה, וארצות אירופה). הייבוא הזה נפסק לחלוטין בזמן המלחמה והמחירים מתוצרת הארץ האמירו מאד. אך "תנובה" עמדה על חשיבות הספקת חלב ניגר לאוכלוסיה ושמרה על אחוז גבוה של חלב, שנמכר כחלב ניגר.

ב־1941 תפס שיווק החלב הניגר 41.6% מכלל החלב, המחירים עלו בצורה שונה לסוגי התוצרת (מא"י = מיל א"י):

האינדקס הכללי של המחירים עלה מ־1939 ל־1941 ב־96.7%, אך מוצרי החלב של "תנובה" עלו לגבי החמאה רק ב־52% ולגבי חלב ניגר ב־26%.

ת"ש	תש"א	שינוי %
חלב ניגר, מא"י/ליטר	1.70	21.0
חמאה, מא"י/ק"ג	230	286
גבינה רכה מא"י/ק"ג	60.2	81.2
		+ 26.5
		+ 51.7
		+ 39.5

מעניינת הידיעה בסוף ה"ילקוט", בה מסופר על פנית ממשלת עיראק להתאחדות מגדלי בקר בבקשה למכור לה מספר ראשי בקר ארץ־ישראלי עבור תחנת נסיונות ליד בגדאד.

ממשלת עיראק הופנתה להתאחדות על ידי מומחים לגידול בקר בקליפורניה, אשר המליצו על הבקר שלנו. העיראקים קנו 4 מבכירות ועגל אחד (כולם מקרית־ענבים) על העיסקה הזאת ידוע לנו גם ממקור נוסף.

מספוא ובעיקר גידולי קיץ. וכך בעמק המערבי היה אחוז המזון הגס הירוק רק 6.35%, לעומת אזורים בהם היו שטחי שלחין גדולים יותר ושם הגיעו ל־55.7%.

ההספקה העצמית של מזונות, אשר כללה גם כמות מסויימת של גרעינים (בעיקר שעורה), עמדה במשקים קיבוציים על 76% ובמושבים על 46%, בממוצע ארצי 66%.

תנובת החלב עלתה במשקי ביקורת־החלב ל־3740 ליטר לפרה עם 3.7%–3.8% שומן.

התאחדות מגדלי בקר, אשר היתה מודעת למחסור בפרי־רביה, בגלל הפסקת הייבוא מאירופה, סימנה פרות הולנדיות (בעיקר במשקי ירושלים – ש.ד.) כאמהות לגידול עגלים וחילקה 55 עגלים הולנדיים ובנוסף לזה חולקו 5 עגלים מעורבים (דמשקאיהולנדי). ההזרעה המלאכותית תפסה מקום הולך וגדל, עם תוצאות סבירות במקומות, אשר שמרו על תנאים נאותים. כמות החלב אשר יצרו משקים יהודיים, היתה 41,200,000 ליטר והיא התחלקה כדלקמן:

ההתישבות העובדת (קיבוצים ומושבים) 25,675,000 ליטר,

מושבות, פרטיים 15,525,000 ליטר.

בהתישבות הצעירה יצרו רק לתצרוכת עצמית. בהתישבות הוותיקה 2/3 מהחלב שווק על ידי "תנובה" והיתר היה לשימוש עצמי ובמקצת שווק שלא באמצעות "תנובה".

מכירת החלב כחלב ניגר גדלה בצורה משמעותית, וזה למרות שמוצרי חלב (חמאה

